

scuit, ut civibus iam liceat de rebus publicis pro arbitrato sententiam suam aperire; postquam graviores causae, in quibus civium salus et dignitas aguntur, ex umbra et solitudine ad solem atque ad civilem turbam fuerunt traductae; non iam ad inanem tantummodo exercitationem Tullianae orationes enarrabuntur, sed tamquam absolutae eloquentiae exemplaria adolescentibus proponuntur, quibus formati, apte ad dignitatem de legibus iubendis aut vetandis loqui, sapienterque in rebus publicis procurandis possint aliquando versari.

Haec erant dicenda, ut illorum criminationibus occurrerem, qui falso queruntur, liberos nostros in latinorum rhetorum officinis consenescere. Iam praeclaras Tullianae eloquentiae virtutes praedicare otiosum plane foret. Quantopere autem novum hoc exemplar emendatissimum, atque animadversionibus auctum ceteris praestet, quae hactenus ex Marietti officina prodierunt, tibi iudicandum relinquo, candide lector. Hoc unum velim intelligi, pro virili parte nos niti, ut in tanta optimorum studiorum incuria quae plerosque nunc tenet, magis magisque in dies bene de litteris et litterarum studiosis mereamur. Quapropter italos adolescentulos vehementer hortamur, ut posthabita Milesiarum fabularum lectione, qua tempus fallere plerique consueverunt, ad Tullianam sapientiam animum advertant, quae mirum, quantum valeat ad mentem formandam, iudicium acuendum, animum augendum. Vale.

Dabam Augustae Taurinorum, prid. idus octobres an. M.DCCC.LXVII.

ORATIO

PRO

A. LICINIO ARCHIA POETA

ARGUMENTUM

M. Plautius Silvanus et C. Papirius Carbo, Tribuni Plebis, legem tulerant, Plautiam Papiriam ab ipsis nuncupatam, ut ii cives romani haberentur, qui foederatis civitatibus essent adscripti, et domicilium in Italia, tum, cum lex ferebatur, habuissent, et intra LX dies professi fuissent apud Praetorem. Hac igitur lege adductus Gratius quidam Archiam accusavit, quod civem romanum se falso profiteretur. Defendit eum Cicero. Causam probabile est actam in foro fuisse, ut publicam, quae nimirum de iure civitatis ageret. Genus est iudiciale, status legitimus; quaeritur enim, an Archias per leges civis romanus sit. Magna tamen ex parte demonstrativum est, cum Cicero Archiae et artis poeticae laudes prolixè praedicet. Habita est haec oratio anno U.C. DCXCI, Ciceronis XLIV, vel ut alii habent, XLVI.

PARTES QUATUOR SUNT

Exordium, Narratio, Contentio, Peroratio.

EXORDIUM

Exorditur Cicero a suo erga Archiam et poëticam artem studio, num. 1: deinde veniam petit, quod novo utatur dicendi genere, artes liberales laudans, ut Archiam defendat, num. 2: mox statuit propositionem, cuius duae partes: 1. Archiam civem esse: 2. Archiam, etsi civis non esset, civitate donandum, num. 3.

1 Si quid est in me ingenii, iudices, quod sentio quam sit exiguum; aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum; aut si huiusce rei ratio aliqua, ab optimarum artium studiis ac disciplina profecta, a qua ego nullum confiteor aetatis meae tempus abhorruisse; earum rerum omnium vel in primis hic A. Licinius (1) fructum a me repetere prope suo iure debet. Nam quoad longissime potest mens mea respicere spatium praeteriti temporis, et pueritiae memoriam recordari ultimam, inde usque repetens, hunc video mihi principem (2), et ad suscipiendam et ad ingrediendam rationem horum studiorum (3) exstitisse. Quod si haec vox, huius hortatu praeceptisque conformata, nonnullis aliquando saluti fuit; a quo id accepimus, quo ceteris opitulari, et alios servare possemus, huic profecto ipsi (4), quantum est situm in nobis, et opem et salutem ferre debemus. Ac, ne quis a nobis hoc ita dici forte miretur, quod alia (5) quaedam in hoc facultas sit ingenii, neque

(1) Quum Lucullorum praecipue beneficio civitatem adeptus fuisset Archias, hinc Aulus Licinius nomina sunt alicuius Luculli, nam unum tantum habebant nomen Graeci: cum vero civitatem romanam consequerentur, patrono-

rum praenomen et nomen sumebant.

(2) Auctorem, hortatorem.

(3) Eloquentiae.

(4) Archiae.

(5) Diversa a mea.

haec dicendi ratio aut disciplina; ne nos quidem huic uni (1) studio penitus unquam dediti fuimus. Etenim omnes artes, quae ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, et quasi cognatione quadam inter se continentur. Sed ne cui vestrum mirum esse videatur, me in quaestione legitima (2), et in iudicio publico (3), cum res agatur apud Praetorem (4) populi R. lectissimum virum, et apud severissimos iudices, tanto conventu hominum ac frequentia, hoc uti genere dicendi, quod non modo a consuetudine iudiciorum, verum etiam a forensi sermone abhorreat (5), quaeso a vobis, ut in hac causa mihi detis hanc veniam accommodatam huic reo (6), vobis, quemadmodum spero, non molestam; ut me pro summo poeta, atque eruditissimo homine dicentem, hoc concursu hominum literatissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique Praetore exercente (7) iudicium, patiamini de studiis humanitatis ac literarum paullo loqui liberius: et in eiusmodi persona, quae, propter otium ac studium, minime in iudiciis periculisque iactata est (8), uti prope novo quodam et inusitato genere dicendi. Quod si mihi a vobis tribui concedique sentiam: perficiam profecto, ut hunc A. Licinium non modo non segregandum, cum sit civis, a numero civium; verum etiam, si non esset, putetis adsciscendum fuisse.

(1) Non uni vacaverat eloquentiae.

(2) Spectante ad leges.

(3) Quia de iure civitatis agitur.

(4) Urbanum, iudicantem de controversiis inter cives. Vetus Scholiasta Ambros. editus ab A. Maio, Viro Cl. an. m. dccc. iv, pag. 114, auctor est, Quintum fratrem hoc anno praeturam gessisse. Iam quum Quintus literas excoluisset, essetque Marco coniunctissimus, tum Orator merito paullo infra

ait: Hoc Praetore exercente iudicium, patiamini de studiis, etc., atque orationi suam impositurus affirmat, se certo scire, orationem suam in bonam partem acceptam esse ab eo, qui iudicium exercet.

(5) Quia laudaturus est magnificis verbis Archiam.

(6) Poëtae nempe.

(7) Ius reddente.

(8) Poëtae a strepitu fori sunt alieni.

NARRATIO

Describit vitam Archiae a quinque capitibus: a studiis, quibus puer vacavit, et a patria, num. 1: ab eius existimatione apud varios Graeciae populos, num. 2: a familiaritate, quam habuit cum multis clarissimis viris romanis, num. 3: a civitate, qua ab Heracleensibus donatus est, num. 4.

- 1 Nam ut primum ex pueris excessit Archias, atque ab iis artibus, quibus aetas puerilis ad humanitatem (1), informari solet, se ad scribendi studium contulit: primum Antiochiae (nam ibi natus est, loco nobili, celebri quondam urbe et copiosa, atque eruditissimis hominibus, liberalissimisque studiis affluentibus) celeriter antecellere omnibus ingenii gloria contigit.
- 2 Post in ceteris Asiae partibus cunctaque Graeciae, sic eius adventus celebrabatur, ut famam ingenii expectationem hominis, expectationem ipsius adventus admiratioque superaret. Erat Italia tunc plena graecarum artium ac disciplinarum: studiaque haec et in Latio (2) vehementius tum colebantur, quam nunc iisdem in oppidis, et hic Romae, propter tranquillitatem Reipublicae, non negligebantur. Itaque hunc et Tarentini, et Rhegini, et Neapolitani, civitate ceterisque praemiis donarunt: et omnes, qui aliquid de ingeniis poterant iudicare, cognitione (3) atque hospitio dignum existimarunt. Hac tanta celebritate famae cum esset iam absentibus notus, Romam venit, Mario consule et Catulo (4). Nactus est primum consules eos, quorum alter res ad scribendum maximas (5), alter cum res gestas, tum etiam studium atque aures (6) adhibere posset. Statim Luculli, cum praetextatus (7) etiam tum

(1) Ad literas humaniores.

(2) Graecia capta ferum victorem cepit, et artes Intulit agresti Latio. Hor. Ep. II, 1.

(3) Familiaritate.

(4) Anno U.C. DCLII.

(5) Vicerat enim Marius Iugur-

tham, Cimbros aliosque.

(6) Q. Catulum laudat Cicero lib. de Clar. Orat., et lib. 3 de Orat.

(7) Adhuc indutus praetexta, qua veste pueri ingenui romani usque ad annum XV utebantur.

Archias esset, eum domum suam receperunt. Sed hoc non solum ingenii ac literarum, verum etiam naturae atque virtutis, ut domus, quae huius adolescentiae prima fuerat, eadem esset familiarissima senectuti. Erat temporibus illis iucundus Q. Metello, illi Numidico (1), et eius filio Pio: audiebatur a M. Aemilio: vivebat cum Q. Catulo et patre et filio: a L. Crasso colebatur. Lucullos vero, et Drusum, et Octavios, et Catonem, et totam Hortensiorum domum devinctam consuetudine cum teneret, afficiebatur summo honore, quod eum non solum colebant, qui aliquid percipere atque audire studebant, verum etiam, si qui forte simulabant. Interim satis longo intervallo, cum esset cum M. Lucullo in Siciliam (2) profectus, et cum ex ea provincia cum eodem Lucullo decederet, venit Heracleam (3). Quae cum esset civitas (4) aequissimo iure ac foedere, adscribi se in eam civitatem voluit: idque, cum ipse per se dignus putaretur, tum auctoritate et gratia Luculli ab Heracleensibus impetravit.

CONFIRMATIONIS PRIMA PARS

ARCHIAS EST CIVIS ROMANUS

Nam ab Heracleensibus donatus est civitate, quod probatur Luculli et legatorum testimonio, licet desint tabulae publicae, num. 1: habuit domicilium Romae, et professus est apud Praetorem Metellum, num. 2: adscriptus est aliis romanis civitatibus, num. 3: etsi vero census non est, quia nullus factus est census, saepe iam pridem se gessit ut civem romanum, num. 4.

Data est civitas Silvani lege, et Carbonis, si qui (5) foederatis civitatibus adscripti fuissent; si tum, cum lex ferebatur, in Italia domicilium habuissent; et, si

(1) A victis Numidis.

(2) Ad bellum Mithridaticum.

(3) Urbem in Lucania, nam multae sunt Heracleae. Nunc Pe-

licora, vel Amendolara.

(4) Urbs videlicet, romana civitate donata.

(5) Id est iis omnibus, qui.

sexaginta diebus (1), *apud Praetorem essent professi* (2). Cum hic domicilium Romae multos iam annos haberet, professus est apud Praetorem Q. Metellum, familiarissimum suum. Si nihil aliud, nisi de civitate ac lege, dicimus, nihil dico amplius: causa dicta est. Quid enim horum infirmari, Grati, potest? Heracleaense esse tum adscriptum negabis? Adest vir summa auctoritate et religione, et fide, M. Lucullus, qui se non opinari, sed scire; non audivisse, sed vidisse; non interfuisse, sed egisse dicit. Adsunt Heracleenses legati, nobilissimi homines, qui huius iudicii causa cum mandatis (3) et cum publico testimonio venerunt, qui hunc adscriptum Heracleensem dicunt. Hic tu tabulas desideras Heracleensium publicas (4), quas italico (5) bello, incenso tabulario, interiisse scimus omnes. Est ridiculum ad ea quae habemus, nihil dicere: quaerere, quae habere non possumus: et de hominum memoria tacere, literarum memoriam flagitare: et, cum habeas amplissimi viri religionem (6), integerrimi municipii iusiurandum fidemque, ea, quae depravari nullo modo possunt, repudiare, tabulas, 2 quas idem dicis solere corrumpi, desiderare. At domicilium in Italia non habuit. Is, qui tot annis ante civitatem datam, sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Romae collocavit? At non est professus. Immo vero iis tabulis (7) professus, quae solae ex illa professione, collegioque praetorum obtinent publicarum tabularum auctoritatem. Nam cum Appii tabulae negligenter asservatae dicerentur, Gabinii (8), quamdiu

(1) Intra sexagesimum diem.

(2) Nomen dedissent Praetori, quod referretur in tabulas publicas.

(3) De Archiae defensione.

(4) Continentes civium nomina.

(5) Spe. civitatis obtinendae Italiae populi deiectione, tandem facta conspiratione, populo romano bellum intulerunt, quod et sociale dictum est, et Marsicum, propter-

ea quod a Marsis primum sit exci-
tatum.

(6) Auctoritatem maxime venerendam.

(7) Nomen suum referri curavit in Metelli Pii tabulas, quae solae nullius sunt fraudis suspectae.

(8) Bis damnati, primum de ambitu, deinde ob restitutum regem Ptolemaeum regno.

incolumis fuit, levitas, post damnationem calamitas, omnem tabularum fidem resignasset: Metellus, homo sanctissimus, modestissimusque omnium, tanta diligentia fuit, ut ad L. Lentulum praetorem et ad iudices venerit, et unius nominis litura se commotum esse dixerit. His igitur tabulis nullam lituram in nomen A. Licinii videtis. Quae cum ita sint, quid est, quod de eius civitate dubitetis, praesertim cum aliis quoque civitatibus fuerit adscriptus? Etenim quum mediocri- 3 bus multis, et aut nulla, aut humili aliqua arte praeditis, gratuito civitatem in Graecia (1) homines imperiebantur, Rheginos credo, aut Locenses, aut Neapolitanos, aut Tarentinos, quod scenicis artificibus (2) largiri solebant, id huic, summa ingenii praedito gloria, noluisse. Quid? cum ceteri, non modo post civitatem datam, sed etiam post legem Papiam (3), aliquo modo in eorum municipiorum tabulas irrepserint: hic, qui ne utitur quidem illis, in quibus est scriptus, quod semper se Heracleensem esse voluit, reiicietur? Cens- 4 us nostros requiris (4) scilicet. Est enim obscurus proximis censoribus, hunc cum clarissimo imperatore L. Lucullo apud exercitum fuisse: superioribus, cum eodem quaestore fuisse in Asia; primis Iulio et Crasso, nullam populi partem esse censam. Sed, quoniam census non ius civitatis confirmat, ac tantummodo indicat, eum, qui sit census, ita se iam tum gessisse pro cive: iis temporibus, quibus (5) tu criminaris, ne ipsius quidem iudicio eum in civium R. iure esse versatum: et testamentum saepe fecit nostris legibus (6), et adiit haereditates civium R., et in beneficiis ad aerarum delatus (6) est a L. Lucullo praetore et consule.

(1) Magnam Graeciam intelligit, quo nomine appellabatur pars Italiae a finibus Latii ad Tarentum et Cumas.

(2) Mimis et histrionibus.

(3) Papiam alii.

(4) Obiciebat adversarius, Ar-

chiam non esse in censu civium. (5) Quibus tu dicis, ipso Archia iudice, eum usum non esse iure romano.

(6) Ex legibus nostris.

(7) Beneficium dixerunt romani operam, quam quis laudabiliter

Quaere argumenta, si qua potes: nunquam enim hic neque suo, neque amicorum iudicio revincetur.

CONFIRMATIONIS ALTERA PARS

ARCHIAS ADSCISCENDUS FORET CIVIS SI NON ESSET

Quia poëtae utiles sunt iucunditate, qua animum recreant curis confectum, uli experitur ipse Cicero, num. 1: utiles etiam sunt amore honestatis et laudis, quem insinuant; et quia poëtica doctrina naturam per se utcumque bonam perficit, quod probatur exemplis Africani, Laelii, Furii, Catonis, num. 2: quia eadem doctrina delectat omni aetate, loco et tempore, ostenditurque desiderio Roscii Comoedi mortui, num. 3: post haec Archiae felix vena poëtica laudatur, num. 4: affertur dictum Ennii de poëtis, et divino eorum instinctu, num. 5: Homerus a pluribus urbibus expetitus civis, num. 6: opera Archiae de bello Cimbrico et Mithridatico in laudem populi Romani memorantur, et quanto digni sint amore laudatores, ex dictis Themistoclis, et exemplo Marii comprobatur, num. 7: tum confertur Ennius latinus cum Archia, graeco poëta, num. 8: afferuntur etiam exempla Alexandri, plurimi facientis Homerum, Pompeii amanti Theophanem, Sullae, qui malum etiam poëtam civitate donavit, et Metelli cum voluptate audientis Cordubenses poëtas, num. 9: laudis amor adhuc probatur exemplo Decii et Fulvii, num. 10: et Ciceronis ipsius cupientis, ab Archia absolvi carmen de rebus a se in consulatu gestis inchoatum, num. 11: denique poëtarum amor excitatur a nominis immortalitate, quam viris bonis acquirunt poëtae, qui comparantur cum sculptoribus et pictoribus, num. 12.

1 Quaeres a nobis, Grati, cur tantopere hoc homine delectemur. Quia suppeditat nobis, ubi et animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, et aures convicio (1)

in rempublicam contulisset. Qui autem bene de re publica essent meriti, honestae commendationis causa ad aerarium solebant deferri. Italice: *Fu annoverato fra*

le persone benemerite della re publica.

(1) Maledictis, quibus nos multo proscindimus in foro.

defessae conquiescant. An tu existimas, aut suppetere nobis posse, quod quotidie dicamus, in tanta varietate rerum, nisi animos nostros doctrina excolamus: aut ferre animos tantam posse contentionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? Ego vero fateor, me his studiis esse deditum. Ceteros pudeat, si qui ita se literis abdididerunt (1), ut nihil possint ex his neque ad communem afferre fructum, neque in adspicuum lucemque proferre. Me autem quid pudeat, qui tot annos ita vivo, iudices, ut ab nullius unquam me tempore aut commodo, aut otium meum abstraxerit, aut voluptas avocarit, aut denique somnus retardarit? quare quis tandem me reprehendat, aut quis mihi iure succenseat, si, quantum ceteris ad suas res obeundas (2), quantum ad festos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, et ad ipsam requiem animi et corporis conceditur temporum, quantum alii tribuunt tempestivis (3) conviviis, quantum denique aleae, quantum pilae; tantum mihi egomet ad haec studia recolenda sumsero? atque hoc adeo mihi concedendum est magis, quod ex his studiis haec quoque censetur (4) oratio et facultas: quae quantacumque in me est, nunquam amicorum periculis defuit. Quae si cui levior videtur: illa quidem certe, quae summa sunt, ex quo fonte hauriam, sentio. Nam, nisi multorum praeceptis, multisque literis mihi ab adolescentia suasissem, nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem atque honestatem: in ea autem persequenda omnes cruciatu corporis, omnia pericula mortis atque exsilii parvi esse ducenda: nunquam me pro salute vestra in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos (5) impe-

(1) Penitus dediti literis, quasi latentibus in iisdem.

(2) Ad curam rei familiaris.

(3) Certis diebus, certoque tempore celebrata convivia.

(4) Aestimatur, in pretio habetur.

(5) Catilinarium praesertim bellum intelligit.

tus obiecissem. Sed pleni omnes sunt libri, plenae sapientium voces, plena exemplorum vetustas; quae iacerent in tenebris omnia, nisi literarum lumen accederet. Quam multas nobis imagines, non solum ad intuendum, verum etiam ad imitandum, fortissimorum virorum expressas scriptores et graeci et latini reliquerunt? quas ego mihi semper in administranda republica proponens, animum et mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium conformabam.

Quaeret quispiam, quid? illi ipsi summi viri, quorum virtutes literis proditae sunt, ista ne doctrina, quam tu laudibus effers, eruditi fuerunt (1)? Difficile est hoc de omnibus confirmare; sed tamen est certum, quid respondeam. Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse et sine doctrina, naturae ipsius habitu prope divino; per se ipsos et moderatos et graves exstitisse fateor: etiam illud adiungo, saepius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, cum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae, tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere existere. Ex hoc esse hunc numero, quem patres nostri viderunt, divinum hominem, Africanum; ex hoc C. Laelium, L. Furium, moderatissimos homines et continentissimos; ex hoc fortissimum virum, et illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem: qui profecto, si nihil ad percipiendam, colendamque virtutem literis adiuvarentur nunquam se ad earum studium contulissent. Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen, ut opinor, hanc animi adversionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt, neque aetatum omnium,

(1) Respondet non semper coniungi doctrinam cum virtute, praestantiorque esse virtutem a natura inditam doctrina, verum eam ipsam a doctrina perfici, quod probat exemplis.

neque locorum: haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Quod si ipsi haec neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus, tamen ea mirari deberemus, etiam cum in aliis videremus. Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, ut Roscii (1) morte nuper non commoveretur? qui cum esset senex mortuus, tamen, propter excellentem artem (2) ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu (3) tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus (4) celeritatemque ingeniorum negligemus? Quoties ego hunc Archiam vidi, iudices, (utar enim vestra benignitate, quoniam me in hoc novo genere dicendi tam diligenter attenditis) quoties ego hunc vidi, cum literam scripsisset nullam, magnum numerum optimorum versuum de iis ipsis rebus, quae tum agerentur, dicere ex tempore? quoties (5) revocatum eandem rem dicere, commutatis verbis atque sententiis? quae vero accurate cogitateque scripsisset, ea sic vidi probari (6), ut ad veterum scriptorum laudem pervenirent. Hunc ego non diligam, non admirer? non omni ratione defendendum putem? Atqui sic a summis hominibus eruditissimisque accepimus, ceterarum rerum studia et doctrina, et praecipis, et arte constare: poetam natura ipsa valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu inflari. Quare suo iure noster ille Ennius sanctos (7) 5

(1) Comoedi, pro quo exstat Ciceronis oratio.

(2) Histrionicam, qua excellebat.

(3) Mira gesticulatione.

(4) Ac si italicè dicas, *i voli della fantasia de' poeti.*

(5) Postulatum, ut aliter diceret.

(6) Supersunt in Anthol. Graeca

XXVI illius epigrammata, quae multum salis habent.

(7) Sancta dicuntur, quae sancta poena violari velat. Sic sancta dicuntur sepulcra, sanctique tribuni plebis in leg. XII tab. Ital. *inviolabili.*

appellat poëtas, quod quasi Deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur. Sit igitur, iudices, sanctum apud vos, humanissimos homines, hoc poëtae nomen, quod nulla unquam barbaria violavit. Saxa et solitudines voci respondent: bestiae saepe immanes cantu flectuntur (1) atque consistunt: nos instituti rebus optimis non poëtarum voce
 6 moveamur? Homerum Colophonii civem esse dicunt suum, Chii suum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum eius in oppido dedicaverunt. Permulti alii praeterea pugnant inter se atque contendunt. Ergo illi alienum, quia poëta fuit, post mortem etiam expetunt: nos hunc vivum, qui et voluntate et legibus noster est, repudiamus? praesertim cum omne olim studium atque omne ingenium contulerit Archias ad populi R. gloriam laudemque celebrandam? Nam et Cimbricas res adolescens attigit, et ipsi illi C. Mario (2), qui durior ad haec studia videbatur, iucundus fuit. Neque enim quisquam est tam aversus a Musis, qui non mandari versibus aeternum suorum laborum facile praeconium patitur. Themistoclem illum, summum Athenis virum,
 7 dixisse aiunt, cum ex eo quaereretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissime audiret: *eius, a quo sua virtus optime praedicaretur*. Itaque ille Marius item eximie L. Plotium (3) dilexit, cuius ingenio putabat ea, quae gesserat, posse celebrari. Mithridaticum vero bellum, magnum atque difficile, et in multa varietate terra marique versatum, totum ab hoc expressum est: qui libri non modo (4) L. Lucullum, fortissimum et clarissimum virum, verum etiam populi rom. nomen illustrant. Populus enim R. aperuit, Lucullo imperante, Pontum, et regis quondam opibus, et ipsa natura re-

(1) Poëtae dictum in laudem poësis.

(2) Duce illius belli.

(3) Celebrem oratorem.

(4) Non in laudem solius Luculli, sed in laudem populi rom. scripti.

gionis vallatum: populi R. exercitus, eodem duce, non maxima manu innumerabiles Armeniorum copias fudit: populi R. laus est, urbem amicissimam Cyzicenorum (1), eiusdem consilio, ex omni impetu regio, ac totius belli ore ac faucibus ereptam esse atque servatam: nostra semper feretur ac praedicabitur, L. Lucullo dimicante, cum interfectis ducibus depressa hostium classis, et incredibilis apud Tenedum pugna illa navalis: nostra sunt tropaea, nostra monumenta, nostri triumphus. Quare, quorum ingeniis haec efferuntur, ab iis populi R. fama celebratur. Carus fuit Africano
 8 superiori noster Ennius; itaque (2) etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore (3). At eius laudibus certe non solum ipsi, qui laudantur, sed etiam populi R. nomen ornatur. In coelum huius proavus Cato tollitur; magnus honos populi R. rebus adiungitur: omnes denique illi Maximi, Marcelli, Fulvii, non sine communi omnium nostrum laude decorantur. Ergo illum, qui haec fecerat, Rudinum (4) hominem, maiores nostri in civitate receperunt; nos hunc Heracleensem (5), multis civitatibus expetitur, in hac autem legibus constitutum, de nostra civitate eiiciemus?

Nam si quis (6) minorem gloriae fructum putat ex graecis versibus percipi, quam ex latinis, vehementer errat: propterea quod graeca leguntur in omnibus fere gentibus (7), latina suis finibus, exiguis sane, continentur. Quare si res haec, quas gessimus, orbis terrae regionibus definiuntur; cupere debemus, quo manuum nostrarum tela pervenerint, eodem gloriam famamque

(1) Vide Plutarchum in Lucullo.

(2) Hanc ob causam.

(3) Vide Valer. Max. lib. 1, c. 1.

(4) Ita vetus sch. Ambros. pag. 421, Ausonius et Silius, ceteri Rudinum. Ennius innuit natum Rudinum, quae est Calabriae urbs.

(5) Heraclea praefertur Rudiis, ut nobilior, et civitas romana.

(6) Prolepsis de Archia, poëta graeco.

(7) Galli, Helvetii, Germani linguam graecam non ignorabant, ut ex Caes. comm. lib. 1, et Tacito de mor. Germ. patet.

penetrare: quod quum ipsis populis, de quorum rebus scribitur, haec ampla sunt; tum iis certe, qui de vita, gloriae causa, dimicant, hoc maximum et periculorum incitamentum est, et laborum. Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur? atque is tamen cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset: *O fortunatè, inquit, adolescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!* Et vere: nam, nisi Ilias illa exstilisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam obruisset (1). Quid? noster hic Magnus (2), qui cum virtute fortunam adaequavit, nonne Theophanem Mitylanaeum, scriptorem rerum suarum, in concione militum civitate donavit? et nostri illi fortes viri, sed rustici ac milites, dulcedine quadam gloriae commoti, quasi participes eiusdem laudis, magno illud clamore approbaverunt? itaque (3), credo, si civis R. Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore civitate donaretur, perficere non potuit. Sulla, cum hispanos et gallos donaret, credo, hunc petentem repudiasset? quem nos in concione vidimus, cum ei libellum malus poëta de populo subiecisset, quod epigramma in eum fecisset tantummodo alternis (4) versibus longiusculis, statim ex iis rebus, quas tunc vendebat (5), iubere ei praemium tribui, sub ea conditione, *ne quid postea scriberet.* Qui sedulitatem mali poëtae duxerit aliquo tamen praemio dignam; huius (6) ingenium et virtutem in scribendo et copiam non expetisset? Quid? a Q. Metello Pio, familiarissimo suo, qui civitate multos donavit, neque per se, neque per Lucullos impetravisset? qui praesertim usque eo de suis rebus scribi cuperet, ut

(1) *Fixere fortes ante Agamemnona multi; sed omnes illacrymabiles argentur, ignotique longa nocte, carent quia vate sacro.* Hor. od. IV, 9.

(2) Pompeius, qui aderat re-

versus e bello Mithridatico.

(3) Est ironia.

(4) Imparibus, ut in elegiis.

(5) E bonis proscriptis adversariorum.

(6) Archiae.

etiam Cordubae (1) natis poëtis, pingue (2) quiddam sonantibus atque peregrinum, tamen aures suas dederet. Neque enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest; sed prae nobis ferendum: trahimur omnes laudis studio; et optimus quisque maxime gloria ducitur. Ipsi philosophi, etiam illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt: in eo ipso, in quo praedicationem, nobilitatemque despiciunt, praedicari de se, ac nominari volunt. Decimus quidem Brutus (3), summus ille vir et imperator, Attii (4), amicissimi sui, carminibus templorum ac monumentorum aditus exornavit suorum. Iam vero ille, qui cum Aetolis (5) Ennio comite, bellavit, Fulvius, non dubitavit Martis manubias (6) Musis consecrare. Quare, in qua urbe imperatores prope armati poëtarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices a Musarum honore, et a poëtarum salute abhorere.

Atque, ut id libentius faciatis, iam me vobis, iudices, indicabo, et de meo quodam amore gloriae, nimis acri fortasse (7), verumtamen honesto, vobis confitebor. Nam, quas res nos in consulatu nostro vobiscum simul pro salute huius urbis atque imperii, et pro vita civium, proque universa republica gessimus, attingit hic versibus atque inchoavit; quibus auditis, quod mihi magna res et iucunda visa est, hunc ad perficiendum hortatus sum. Nullam enim virtutem aliam mercedem laborum, periculorumque desiderat, praeter hanc laudis et gloriae: qua quidem detracta, iudices, quid

(1) Corduba urbs Hispaniae Baeticae, in qua nati duo Senecae et Lucanus, teste Martiali, hodie Cordova.

(2) Crassum et agreste, ut in iis ipsis videre est antea memoratis.

(3) Gallaecus cognomento ob res in Hispania non minus strenue, quam feliciter gestas; v. Velleium

lib. 5 et vet. schol. Ambr. ad h. l.

(4) Tragici poëtae.

(5) Fulvius ad bellum Aetolicum proficiscens Ennium secum duxit.

(6) Hostium spolia.

(7) Apte ad imminuendam invidiam, quam conflagit sibi Cicero factitans res a se in consulatu gestas.

est, quod in hoc tam exiguo vitae curriculo et tam brevi, tantis nos in laboribus exerceamus? Certe, si nihil animus praesentiret in posterum, et si, quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret suas: nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis vigiliisque angere- tur, neque toties de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quaedam in optimo quoque virtus, quae noctes et dies animum gloriae stimulis concitat atque admonet, non cum vitae tempore esse commetiendam commemora- tionem nominis nostri, sed cum omni posteritate ad- aequandam (1). An vero tam parvi animi videamur esse omnes, qui in republica, atque in his vitae periculis laboribusque versamur, ut, cum usque ad extremum spatium, nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus, nobiscum simul moritura omnia arbitremur! an (2), cum statuas et imagines, non animorum simulacra, sed corporum, studiose multi summi homines reliquerint, consiliorum relinquere ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, sum- mis ingeniis (3) expressam et politam? Ego vero omnia, quae gerebam, iam tum in gerendo spargere me ac disseminare arbitrabar in orbis terrae memoriam sempiternam. Haec vero sive a meo sensu post mor- tem abfutura est, sive, ut sapientissimi homines puta- verunt, ad aliquam animi mei partem pertinebit: nunc quidem certe cogitatione quadam speque delector.

(1) *Dignum laude virum Musa vetat mori.* Hor. Carm. lib. IV, od. 8.

(2) A minori ad maius: si statuas amamus, et imagines vultus

ab artificibus factas, multo magis amare debemus imagines animo- rum expressas a poetis.

(3) Historicorum et poetarum.

PERORATIO

Habet anacephalacosim argumentorum utriusque partis confirma- tionis, num. 1. Commendationem Archiae, ut poetae, viri nempe sancti, non violandi parum aequo iudicio, num. 2. Excusationem de illius laudibus, num. 3.

Quare conservate, iudices, hominem pudore eo (1), quem amicorum videtis comprobari tum dignitate, tum etiam vetustate: ingenio autem tanto, quantum id convenit existimari, quod summorum hominum ingenii expetitum esse videatis: causa vero eiusmodi, quae beneficio legis, auctoritate municipii, testimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur. Quae cum ita sint, petimus a vobis, iudices, si qua (2) non modo humana, verum etiam divina, in tantis negotiis com- mendatio debet esse; ut eum, qui vos, qui vestros imperatores, qui populi R. res gestas semper ornavit, qui etiam his recentibus nostris vestrisque domesticis periculis aeternum se testimonium laudum daturum esse profitetur: quique est eo hominum numero, qui semper apud omnes sancti sunt habiti atque dicti; sic in vestram accipiatis fidem, ut humanitate vestra le- vatus (3) potius, quam acerbitate violatus esse videatur. Quae de causa pro mea consuetudine breviter simpliciterque dixi, iudices, ea confido probata esse omnibus: quae non fori, neque iudiciali consuetudine, et de hominis ingenio, et communiter (4) de ipsius studio locutus sum, ea, iudices, a vobis spero esse in bonam partem accepta; ab eo, qui iudicium exercet, certo scio.

(1) Verecundum.

(2) Si haec poetae causa est, non modo ab hominibus, sed a diis etiam commendanda; particula *si* est affirmativa, quasi *quando quidem*.

(3) Adiutus.

(4) Ducto argumento a genere ad speciem.